

CZUJNOŚĆ (109) sb f

o jasne.

sg N czujność (22). ◇ G czujności (21). ◇ D czujności (8). ◇ A czujność (15). ◇ I czujnością (16).
◇ L czujności (14). ◇ pl N czujności (3). ◇ A czujności (2). ◇ I czujnościami (3). ◇ L czujnościach (5).
Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVI – XVIII w.

1. Uwaga, ostrożność, przezorność, dbałość, troskliwość, staranie, pilność, gorliwość; *vigilantia* Mącz, *Calep* (69) : *PatKaz III* 140v; Nádzyeyę zmartwychwftánya podfirdza ku śwętości/ czuynosci/ y innym cnotam ye pobudza. *KromRozm II* e3, e2v; Bo ku cnotie przychodząc trzebá być w czuynosci/ Wfzytki wczáfy opufzczáć/ záfwdy być w trudności. *RejWiz* 21v, 101; *RejZwierz* 18, 125v; *BibRadz I* *4, *Ps* 134 arg, *Apoc* 3 arg; [Król Kazimierz] Then imo wfzytki Polfkie krole przodki fwe/ Polfkie krolestwo gofpodárfwem/ czuynostíá/ thakież práwy/ vftáwy/ budowánim/ y innymi rzeczámi dobrze opátrzył *BielKron* 376, 275, 349v; *Vigilantia*, *Czuynosc*/ pilność/ uftróznosc [!]. *Mącz* 496a; Bo záprawdę nie było by co chwálic/ kiedy by ludzie thelko czáfu woyny/ [...] fpráwá/ czuynostíá/ męftwem czynili fwemu dofyć *GórnDworz* Hh2, B8, E6v; *HistRzym* 135 [2 r.]; *RejPos* 185, 345v; A Pánie Boże day/ żeby y tego [zamku] zá pomocá Bozá/ á czuynostíá nálfzá/ co narychley Krol Iego M. doftá. *KwiatOpis* C, C4, D2; Ludziom zacnym w czuynosciach co záfwdy bywáli/ Tedy ty tráby zá Herb Krolowie dawáli. *RejZwierc* 120, 122, 160, 221v, 228v; A iuz mu fie męzniefzy zaden nie náyduie/ Coby go y czuynostíá y męftwem pochodzil *PaprPan* Y4v, C3v, Z3v, Bbv; *SkarJedn* 375; *ZapKoscier* 1582/32v; Každego przeftredz raczył áby żył w czuynostíá/ á záfwdy fie wfárowálf fprofných wfzeteczności *ArtKanc* S7v; *ActReg* 77; *Calep* 1123a; A izby chętniefzá czuynostíá [cum tanta maturitate] tá zgodá omienioná byłá chowána/ fkázuiemy obyczay przyfięgi fpofohem nížey nápiáfány *SarnStat* 1080; Tákałmy my czuynostíá Mołkwę puftoizyli/ Zamki bráli/ derewnie ogniem popalili. *KmitaSpit* A4; Ty go wczýlfz czuynostíá/ y teź gofpodárfwá *KlonWor* 2; *SzarzRyt* C3.

czujność około czego (2): Pánow czuynosc około záchowányá wyáry *KromRozm I N marg*; *SkarŻyw* 353.

czujność o kim, o czym (2): Ná walce kthory nawięczłzá niewczelność wyćirpi/ czuynosc ma o fobie/ ma dobre znáki zwycięftwá. *BielSpr* 35v; *ActReg* 137.

czujność w czym (5): *BielKom* E8v; Thám fie w thym dziećięciu zá rázem vkázálf wielka czuynosc w rycerfkich rzeczách *BielKron* 349, 345v, 349; *SkarKaz*)(2v.

Szeregi: »czujność a bacznosc« (1): A ktoź Hetmánem? Rozum. A ktoź ná ftraży? Rozmył. A kthoź fzpiegiem? Czuynosc á Bącznosc *RejZwierc* 153.

»czujność a gotowosc« (1): Słuchayże iáko tu Pan przypomináć raczy tę czuynosc wierných fwoich/ á tę gotowosé ich/ do tego powołania fwego *RejPos* 345v.

»czujność, (i) opatrznosc« [«szyk 1 : 1] (2): *BialKaz* H3v; Wyfzedł ztámtąd wielce ku słuźbie Bożey gorącym: máiac miáfto klálfztoru opátrznosc y czuynosc nád lámym fobá *SkarŻyw* 291.

»czujność i pieczliwosc (a. pieczolowitosc)« (2): Corka v oycá (opátrnego) fkryta ieft/ czuynosc iego [sollicitudo eius] y pieczliwosc odeymuie mu fen/ by lepak w mlódości fwey nieftálf fie

cúdzoločnicą *Leop Eccli* 42/9; *Vigilantia et sollicitudo animi*, Czuyność y pieczołowitość umysłu. *Mącz* 496a.

»pilność i czujność« [szyk 2 : 1] (3): *ReszHoz* 135; Chce pilności y czujności/ przez wżyftkę modlitwę vprzeyej. *LatHar* [+9]v, 123.

»praca i (a) czujność« [szyk 4 : 1] (5): *KrowObr* 130; Wżákże [*przodkowie nasi*] pracą á czujnością w Rzeczy póspolithej y w ípolney miłości/ dáleko nas przechodzili. *BielKron* 333; Chwałę barzo tę czuynosc y pracę którą W. Kr. M. Orzeczyptej mieć racysz. *ActReg* 137; *GrochKal* 22; *SkarKaz*)(2v.

»czujność, (i) staranie« [szyk 2 : 2] (4): [*to zwycięstwo się stało*] zá czujnością y ítáráním mężá zacme vrodzonego *BiałKaz* L3v; *SkarŻyw* 291; *ReszList* 187; Iż gdy [...] przyięliśmy ná się ípráwować Królestwo: dla tego tylko ná ziemi otrzymáiliśmy pánowánié: áby chętnieýszym ítáráním y czujnością nászá závázdýfmy tákové ípráwy czynili *SarnStat* 1067.

»trzeźwość, czujność« (2): Ktemu trzeźwość/ więc czujność na káżdey rópráwie/ Ze tám wżyftko porządkiem może názwác práwie. *RejZwierc* 242, 14v.

2. *Czuwanie, niespanie; vigilia Mącz, Calep; insomnia Calep* (32) : *PatKaz III* 147; *OpecŻyw* 2v; Czemu takowa kwalność więczej się przydawa po ípaniu richłym niżli w czujności. *GlabGad* K6, L, Lv, L2; *RejPs* 186v; *Leop 2.Cor* 6/5; *RejZwierz* 3v; *BibRadz 2.Cor* 11/27; *Vigilia etiam, Wigilia*/ to yeft póft pewnych czáfów vftáwiony áby tym ípofobnieýszy lud był ku czujności modlitwie y nabożeńftwu. *Mącz* 496a, 18b; Iáko ono miáfto Niniwen/ ná ktore się był Pan írodze rozgniewác raczył: á gdy przez trzy dni w vftáwicžney modlitwie trwáiąc/ w pólcie/ y w czujności/ [...] vbłágáli [...] ono rozgniewánié Páńkie *RejPos* 185, 185; *BiałKat* 36; Iáko też o tym wyráził iáśnie *Ekklezyáftes* temi słowy: Czuyność/ kolerá/ y morzenie ieft mężowi ożárlemu [*Vigilia, cholera et tortura viro infrunito Vulg Eccli* 31/23]. *WerGośc* 228; *ArtKanc* T4v; *Calep* 544a, 1123b; Potým Wigilie pewne/ ktore od czujności na modlitwie długiey zdawná tak názwano *LatHar* 123, 273, 591; *WujNT* 566, 600, 645 *marg*; Nie obžeray się/ mowi Pan/ áby cię twárdy íen nie zmorzył/ á do czujności ábyś ípofobnieýszy zoftawał. *SkarKaz* 7b, 423b.

Zwrot: »w czujności trwác« (2): á ia y przez iednę godžinke ítraży trzymác/ ábo w czujności trwác przy nim [*Bogu*] nie mogę. *LatHar* 49, 65.

Szeregi: »czujność i nocowanie« (1): Stádcí pószly *Wigiliae*/ to ieft/ czujności y nocowánia na modlitwách *WujNT* 116.

»trzeźwość a czujność« (1): Otho obacz thrzeźwoščz a czujnoščz panny maryey matuchny nášzey kozdy czlouyecze zakonny *PatKaz III* 147v.

W przen (1) : Dzwony niech będą czujność/ którą się do śmierci y íádu Božego budžim. *SkarKaz* 457.

3. *Wrażliwość na bodźce fizyczne* (7) : przeto im [*zębom*] to natura dała takową czujność aby ony mogły rozeznác potrawę słufzną ku pożywieniu *GlabGad* C2v, I4v, K6v; Tedy ten plaftir przykładay na miefcza ktoreby czujności niemiały/ á ktoreby cirpnęły *FalZioł I* 37c; Ieft Bielon odeymuiący czujność czło^mkom y krew zaftanawia *FalZioł I* 65b, V 7v.

Wyrażenie: »czujność ukuszenia« = *zmysł smaku* (1): Iedna przyczyna tego aby ímak pokarmu tím ínadniey przechodził do one⁸⁰ człónka w ktorim ieft czujność vkufzenia. *GlabGad* C4v.

4. Uczuciowość, sfera emocjonalna w psychice ludzkiej (1) :

Wyrażenie: »duch czujności« (1): [*w ciele człowieczym*] Drugi ieft duch rozumności, tego mieftce ieft w mozgu. Trzeci ieft duch czuynności, iego początek y mieftcze ieft w ferczu *GlabGad E*.

Synonimy: **1.** *baczność, gotowość, opatrność, pilność, praca, robota, staranie, trzeźwość, umiejętność;*
2. *trzeźwość.*

KN